

УДК 316.334.52:328.185

Марковська Ганна Олександрівна,

доктор філософії, заступник завідувача кафедри гуманітарних та соціальних наук факультету мистецтв, права та соціальних наук Університету Англія Раскін, Кембридж, Велика Британія;

Сердюк Олексій Олександрович,

кандидат соціологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем боротьби зі злочинністю Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ДИНАМІКА ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ СЕРЕД МЕШКАНЦІВ МІСТА ХАРКОВА: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ 2013–2015 РОКІВ

Проблема виміру корупції в Україні була і залишається надзвичайно актуальною як для держави, так і суспільства в цілому внаслідок її латентності. Оскільки посадові злочини (кримінальна корупція) займає близько 1 % від усієї кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень дослідити її зміни за статистичними даними вкрай важко. Саме це зумовлює необхідність застосування соціологічних методів дослідження цього явища, які здатні викрити реальні масштаби його розповсюдження.

У межах «Регіональної програми запобігання і протидії корупції в Харківській області на 2013–2015 роки» соціологами Харківського національного університету внутрішніх справ проводиться моніторингове соціологічне дослідження громадської думки мешканців м. Харкова щодо оцінювання сучасного стану, латентності, причин та умов, що породжують корупцію, з метою вдосконалення заходів щодо запобігання і протидії корупції в Харківській області.

Перше опитування проводилось у грудні 2013 року, друге — у жовтні 2014 року, третє — у жовтні 2015 року. Обсяг вибіркової сукупності — 640 респондентів. Похибка результатів становить $\pm 2,26$ % (при довірчій вірогідності 95 % і варіативності 20 %).

Центральним показником моніторингу є досвід харків'ян щодо корупції. Респондентам було встановлено питання «Чи доводилось Вам або членам Вашої родини за останні 12 місяців стикатися з будь-якими проявами корупції з боку представників державних органів, у тому чис-

лі освітніх, медичних чи інших організацій?», процентний розподіл відповідей на яке представлений на рис. 1 (% до тих, хто відповів).

З рисунку видно, що половина харків'ян (53,3 %) за останні 12 місяців стикалися з проявами корупції (32,2 %). Порівняно з 2013 і 2014 рр. спостерігається зменшення проявів корупції до рівня «докризового» 2013 р.

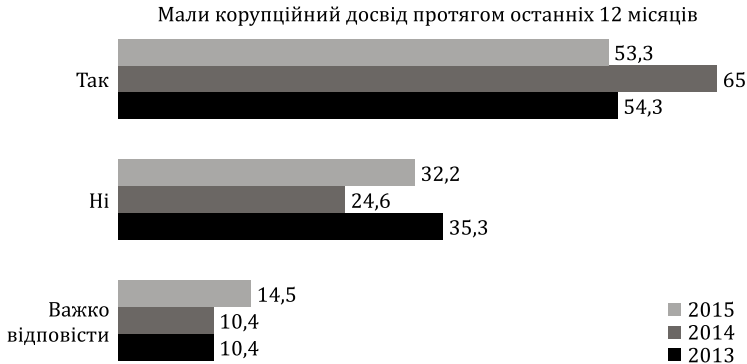

Рис. 1. Динаміка проявів корупції серед мешканців м. Харкова (порівняльні дані за 2013, 2014 та 2015 роки)

Інформацію щодо *досвіду корупції* подано у табл. 1 у вигляді процентного розподілу відповідей на запитання: «Якщо Ви контактували з державною установою чи відбувалось наступне ... У Вас вимагали хабара (грошей, подарунок, послуги); Ви самі пропонували хабара (грошей, подарунок, послуги); Ви використовували «зв'язки» (знайомство, протекцію, «блат»)». Запитання щодо конкретного корупційного досвіду встановлювались тільки респондентам, які мали контакти з певними державними установами.

Щодо сприйняття корупції харків'янами окреслимо низку тенденцій.

Протягом 2015 року суб'єктивна оцінка гостроти проблеми корупції в українському суспільстві зменшилась. При цьому харків'яни схильні, як і раніше, оцінювати рівень хабарництва у своєму рідному місті як найнижчий в Україні.

Респонденти у цілому схильні вважати, що рівень корупції в Харкові стабілізувався. При цьому серед харків'ян розповсюджена думка, що корупція більше шкодить якимось іншим громадянам, ніж їм самим. Кожен п'ятий респондент вважає, як і у минулому році, що корупція у суспільстві особисто йому не шкодить.

Таблиця 1. Досвід харків'ян щодо корупції
(% до тих, хто мав контакти з певними державними установами).
Порівняльні дані за 2013, 2014 та 2015 роки

Установа	Від них вимагали хабар			Самі пропонували хабар			Використовували «зв'язки»		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Приватизація, володіння та користування землею	88,9	63,4	51,8	7,4	18,3	16,9	3,7	18,3	31,3
Проходження митного контролю, оформлення митних документів	81,0	68,8	36,2	4,8	18,8	27,5	14,3	12,5	36,2
Регламентация підприємницької діяльності	60,9	79,1	36,7	17,4	11,6	26,7	21,7	9,3	36,7
Судова система	68,8	72,9	42,5	12,5	16,7	30,0	18,8	10,4	27,5
Державні загальноосвітні школи	39,5	72,4	49,5	42,1	22,4	32,7	18,4	5,2	17,8
Податкові служби	71,4	74,5	36,1	19,0	19,1	40,3	9,5	6,4	23,6
Міліція (не включаючи ДАІ)	54,5	67,4	51,9	31,8	18,9	29,6	13,6	13,7	18,5
ДАІ	61,7	63,7	57,1	30,0	32,3	30,5	8,3	4,0	12,4
Прокуратура	66,7	55,6	35,7	8,3	25,9	44,6	25,0	18,5	19,6
Вищі навчальні заклади	59,8	59,1	56,7	21,8	26,4	24,7	18,4	14,5	18,7
Влаштування на роботу до державної установи	64,7	44,7	48,9	7,8	17,1	31,9	27,5	38,2	19,1
Підключення чи ремонт комунальних послуг або зв'язку	59,5	57,5	41,4	18,9	30,1	36,8	21,6	12,4	21,8
Оформлення чи отримання соціальних виплат	53,8	51,0	43,1	15,4	27,0	25,0	30,8	22,0	31,9
Отримання різних дозволів в органах влади	58,1	57,5	44,4	25,8	32,2	28,4	16,1	10,3	27,2
Державні нотаріуси	60,0	58,3	30,4	26,7	21,7	42,9	13,3	20,0	26,8
Державні медичні заклади	44,5	41,6	53,6	28,0	36,4	28,4	27,4	22,0	18,0
Отримання державного житла	37,5	61,8	37,5	50,0	32,4	42,9	12,5	5,9	19,6
Реєстрація або приватизація об'єктів нерухомості	64,3	60,5	43,1	17,9	23,3	18,1	17,9	16,3	38,9
Отримання кредиту (позики) в державній установі	29,4	64,2	28,3	29,4	18,9	36,7	41,2	17,0	35,0
Середнє значення	59,2	61,8	43,4	21,8	23,7	31,3	18,9	14,6	25,3

Половина опитаних добре усвідомлює негативне і руйнівне значення корупції для суспільства та держави, але кожен третій респондент вважає, що корупція є швидким шляхом вирішення складних проблем без бюрократії та тяганини. Кожен четвертий респондент вважає, що корупція — це давня традиція і, можливо, в чомусь вона виправдана.

Порівняно з 2014 роком зменшився відсоток респондентів, схильних виправдовувати корупційні практики або ставиться до них схвально. Частка тих, хто категорично заперечує корупційні практики, трохи зростає.

Три чверті опитаних суб'єктивно готові до корупційних практик.

Кожен третій з респондентів особисто схиляється виправдати хабарництво, коли для нього складається безвихідна (на його думку) ситуація, або йому «дуже потрібен результат». Кожен четвертий вважає, що без корупції не обійтися. Лише чверть опитаних повністю заперечує корупцію і вважає, що давати хабарі неможливо ніколи та ні за яких обставин.

У респондентів відсутня єдина свідомо позиція щодо шляхів подолання корупції в суспільстві і державі. Більше третини продовжує вважати, що перемогти корупцію взагалі неможливо. Серед заходів боротьби найбільш ефективними респонденти вважають репресивні заходи, менш популярними залишаються заходи економічного впливу. Сподівання на виховання та особисту відповідальність ще більш зменшилися порівняно з 2014 роком.

Спираючись на свій особистий досвід та досвід членів сім'ї, половина респондентів повідомила, що мала корупційні відносини протягом 2015 року. Це істотно нижче порівняно з опитуванням 2014 року і практично те саме, як у 2013 році.

Найбільша кількість корупційних відносин, згідно з відповідями респондентів, відбувалась при контактах із медичними установами, вищими навчальними закладами та державною автоінспекцією, як і у 2014 році.

Переважна кількість харків'ян (62,6 %), не скаржилися на випадки корупції. Відсоток таких респондентів значно знизився порівняно з попередніми роками (на 15 %!). Це відбувалось частіше тому, що вони вважають це безперспективною справою.

Взагалі дослідження показує двобічне ставлення харків'ян до явища корупції. З одного боку, вони формально показують добре розуміння негативних наслідків цього явища, вважають його шкідливим для суспільства і держави. З іншого боку, в той же час вони схильні виправдовувати і миритися з корупцією за принципом «така природа речей, і нічого з цим зробити неможливо».

Дослідження 2013–2015 років не показали суттєвих змін у ставленні до корупції. Більшість громадян на індивідуальному рівні схвалюють корупцію, бо вона «функціональна» для них при вирішенні конкретних життєвих питань. На суспільному рівні, «взагалі» громадяни корупцію засуджують. Для подолання цього явища пропонують карати «когось іншого», а змінювати власну поведінку не вважають за потрібне.

Така ситуація свідчить про важливість і необхідність просвітницької та виховної роботи серед населення, яка має на меті зниження цінності корупційних практик у свідомості українців.

Одержано 29.02.2016